

מבט על, גיליון 580, 27 ביולי 2014

רצועת עזה – 'שיקום תמורות פירוז', שחרור המצור הכלכלי והידוק המצור הביטחוני

אודי דקל ושלמה ברום

מבצע "צוק איתן" הוא דוגמא נוספת לעימות א-סימטרי, לא רק בממדים ובאמצעים של הפעלת הכוח, אלא גם בתכלית האסטרטגית של כל אחד מהצדדים. עבור ישראל זה סבב עימות נוסף, בסדרה של סבבי לחימה עם ארגוני טרור, כאשר המטרה העיקרית, היא השגת רגיעה ממושכת והרחקת סבב העימות הבא, בעיקר באמצעות הרתעת החמאס והמחשית המחיר הכבד לחמאס בגין תקיפת ישראל. התכלית האסטרטגית של ישראל, היא חזרה לסטטוס-קוו של "שקט תמורת שקט" ללא יעד מדיני וללא ניסיון לייצר אופק ואופציות מדיניות להמשך. לעומת ישראל, חמאס נלחם את מלחמת הקיום שלו, הוא הלך ונחלש, הפך למבודד ולמרושש, עם חשש לאובדן יכולת המשילות שלו ברצועה כשאין לו מה להפסיד. לכן, בחר בהסלמה ובשיגור הרקטות לעבר ישראל. האופציה היחידה שנותרה לו, בייחוד אחרי כישלון הסכם הפיוס, הייתה הפעלת 'כוח ההיזק', על מנת להחזיר את הרלוונטיות שלו ולהבטיח את המשך שלטונו ברצועת עזה. לא ברור אם ישראל הבינה זאת בתחילת המערכה. ממשלת ישראל הנמיכה ציפיות, כלקח ממבצעים קודמים, והבהירה כי, בהיעדר אלטרנטיבה, אינה פועלת למיטוט שלטונו של חמאס ברצועה. הדבר דרבן את הארגון להתמיד בלחימתו, גם אם הישגיו בשדה הקרב היו מוגבלים. אל כל אלו מתווספת בעיית יסוד בעימותים א-סימטריים – מול שחקנים לא מדינתיים, קשה לתרגם את ההישגים בשדה הקרב להישגים בשדה המערכה המדינית.

המגעים הקדחתניים של הימים האחרונים להפסקת אש ולהסדרה שלאחר העימות פותחים אופציות חדשות עבור ישראל לניצול המערכה לכינון שתוף פעולה אזורי ובינלאומי, בהשתתפות השחקנים החשובים, ולדינמיקה פוליטית חדשה, שתכליתם להביא ליציבות מול רצועת עזה. זאת, על ידי שינוי מהותי במצב ברצועת עזה, בדגש על שיקום ופיתוח כלכלי ואזרחי של הרצועה. ישראל צריכה להניח על השולחן את הנוסחה של 'שיקום תמורות פירוז'. בסיס הרעיון שכולם מתגייסים, כולל ישראל, לשיקום ולפיתוח הרצועה, ובד בבד מתחייבים לעשות ככל יכולתם, לפירוז הרצועה מנשק אסטרטגי – טילים לסוגיהם, רקטות, מנהרות התקפיות ומנהרות להברחות.

הפירוז מעוגן בהסכמים שבין אש"ף לממשלת ישראל וגם בהסכמות ביחס לסידורי הביטחון בכל הסכם עתידי בין ישראל לפלסטינים. ברור, כי החמאס, הג'האד האסלאמי ושאר ארגוני הטרור לא יסכימו לפירוז – לא בהכרזה ולא בפועל – ותומכיהם, בדגש על איראן וחזבאללה, ימשיכו לאתר דרכים להעברת אמצעי לחימה ויכולות ייצור עצמי לארגוני הטרור ברצועה. עם זאת, נוצרו תנאים שמאפשרים לישראל לכפות את עקרון הפירוז, גם אם היישום יהיה מוגבל. עיקרון הפירוז חייב להיות מלווה בהחלטת מועצת הביטחון של האו"ם, עם הטלת סנקציות על הגורמים אשר יפרו את הפירוז. למצרים יהיה תפקיד מרכזי ביישום הפירוז באמצעות לחימה אפקטיבית בהברחות אמצעי לחימה דרך התווך של סיני ובחסימת ציר פילדלפי. במקביל, נדרש סיוע בינלאומי נרחב ואפקטיבי למצרים, כדי לחסום את צירי הברחות הנשק דרך ים סוף, מגבולה הדרומי עם סודן וגבולה המערבי עם לוב (בעיה מרכזית כיום). בנוסף נדרש להקים מנגנון פיקוח בינלאומי בערבות הליגה הערבית, המבוסס על משקיפים מומחים, כדי לוודא כי הסיוע שייכנס לרצועה לא יופנה לשיקום יכולות הייצור של הרקטות ובניית המנהרות והביצורים של חמאס, אלא לטובת שיקום ופיתוח הרצועה.

שיקום הרצועה והפיתוח הכלכלי שלה, הם אינטרס ישראלי. יש להם השלכות מייצבות משום שהם מעלים את מחיר הפרת השקט הביטחוני, עם עליית שיעור התעסוקה ושיפור ניכר ומשמעותי בתנאי החיים של אוכלוסיית הרצועה. אמנם, התחייבויות ישראל ושאר הגורמים המעורבים לפיתוח ולשגשוג כלכלי בעזה עשויות לחזק את חמאס, שיכריז על השגת תכליתו

האסטרטגית – הסרת המצור על הרצועה, הזרמת כספים לתשלום משכורות וגם בתרומות לפיתוח ולשגשוג הרצועה. אולם, מומלץ, כי ישראל תבהיר שגם לה אינטרס בשיקום כלכלי ואזרחי של הרצועה ובשיפור תנאי החיים של התושבים והיא תרקום יחד עם ארצות הברית את הארכיטקטורה של שיתוף פעולה אזורי ובינלאומי בהקמת כוח משימה בינלאומי לשיקום הרצועה, לפיתוחה, להחזרת הרשות הפלסטינית ועבאס לרצועה, יחד עם מתן ערבויות הגורמים המעורבים לעיקרון של 'שיקום תמורת פירוז'.

ייצוב המצב בעזה דורש תכנית של פיתוח כלכלי לטווח ארוך, שתשלב בתהליך את הרשות כגורם האחראי על שיקום הרצועה, בד בבד עם הכנסת משמר הנשיאות של עבאס למעברים (רפיח, כרם שלום וארז). זו תחילתו של תהליך, שיכול להביא להרחבת הנוכחות הביטחונית של הרשות ברצועת עזה, בהדרגה. יש לנצל את העובדה שהרשות, בהובלת מחמוד עבאס, היא הגורם היחיד, המקובל על מרבית השחקנים המעורבים בסוגיית עזה – מצרים, ישראל, ארצות הברית, סעודיה, איחוד האמירויות, האומות המאוחדות, ואף תורכיה וקטאר מוכנות לנוסחה של שילוב הרשות בהשגת הפסקת אש ובפתיחת המעברים. חמאס נאלץ, מחוסר ברירה, כבר לפני המשבר הנוכחי, להסכים לתביעה המצרית לכניסת משמר הנשיאות של עבאס למעברים. חמאס יתקשה להתנגד לפרויקט לשיקום הרצועה, אשר אמור להיטיב עם אוכלוסייתה, שיש בו מענה לתכלית הפומבית לשמה נלחם חמאס. צריך גם להבין שלחמאס צפויה בעיה עם האוכלוסייה ברצועת עזה, שתשווה בין הדאגה הישראלית לשלום אזרחיה לבין הפקרתם על ידי חמאס ושימוש בהם כמגינים חיים. זוהי הזדמנות לניצול הפיוס בין הפתח לחמאס, במצב שבו חמאס בחולשה מדינית וכלכלית, להביא לחיזוק השליטה של הרשות בעזה, בניגוד לתפישה המקובלת שהפיוס ינוצל להשתלטות חמאס על הגדה המערבית.

במסגרת זו ממשלת ישראל תידרש להסיר את התנגדותה לפיוס ולממשלת הטכנוקרט, הנתמכת על ידי שני הצדדים הפלסטיניים. יוזמר, כי 'מדיניות הבידול' בין הרצועה והגדה, אשר גובשה עם השתלטות חמאס על הרצועה, נועדה להיטיב עם תושבי הגדה המערבית ולהוכיח לציבור הפלסטיני, כי דרך הרשות בהובלת עבאס, הגורסת חתירה להסדרים מדיניים, עדיפה ללא ספק, על דרך הטרור וההרס שגרם חמאס. המשמעות, היא, שאם יכון פרויקט שיקום הרצועה, אסור לשכוח את תושבי הגדה המערבית ונדרש פיתוח כלכלי מקביל גם בגדה. בכל מקרה – ישראל תפקח על התנועה בין הרצועה לגדה, ותפעל למניעת זליגת ידע, יכולות וגורמים שליליים מהרצועה לגדה.

הפרק הכלכלי הוא מרכזי ביישום הרעיון של 'שיקום תמורת פירוז'. נדרשת הירתמות של השחקנים המעורבים לפיתוח הרצועה ולתמיכה בתרומות ובייזום פרויקטים כלכליים ותשתיתיים. במסגרת זאת: (1) צעדים מידיים להתאוששות הומניטרית וכלכלית בעזה – תשלום משכורותיהם של עובדי ציבור פעילים בעזה. ממשלת הפיוס של הרשות צריכה להיות הגורם המשלם גם את משכורותיהם של עובדי ציבור (ללא 25,000 המזוהים כפעילי גדודי אל-קסאם); (2) הרחבת זמן והספקי העברת הסחורות במעבר כרם שלום. אישור ייצוא סחורות מהרצועה לגדה המערבית ואף לישראל; (3) פתיחת מעבר רפיח על ידי המצרים לנוסעים פלסטיניים ולהעברת סחורות מפוקחות ממצרים; (4) תוכנית חרום לתיקון תשתיות חיוניות כמו מים, ביוב, אנרגיה (אספקת חשמל מישראל) ותחבורה בהובלת האו"ם. במקביל, האצת השלמת מפעל לטיפול במים ולהתפלה שנמצאים בעיצומם; (5) צמצום שיעורי אבטלה בעזה באמצעות קידום פרויקטים בתחום הבנייה והחקלאות, תוך פיקוח על השימוש בחומרי הבנייה והדישון; (6) הרחבת תחום הדיג לטווח של עד 10 ק"מ מקו החוף. (7) ככל שיתבססו השקט, היציבות ופיתוח הרצועה, כך ישראל תגלה נכונות לפיתוח נוסף, כגון שדה הגז הימי בעזה, הקמת נמל ימי סמוך לחוף עזה, עם סידורי ביטחון ובידוק הולמים.

לסיכום, למרות היעדים המוגבלים שהציבה ממשלת ישראל בתחילת מבצע "צוק איתן", נוצרו תנאים לעיצוב מצב אסטרטגי חדש ברצועת עזה. לשם כך על ממשלת ישראל להתחשב גם באינטרסים של ארצות הברית ומצרים, לגייס ולהתגייס ליוזמה המדינית של 'שיקום תמורת פירוז' בהובלה של ארצות הברית את המערכת הבינלאומית והאזורית, בדגש על מצרים ומדינות המפרץ הערביות. ממשלת ישראל צריכה להבין, כי השתנו התנאים, יש הזדמנות להחזיר את הרשות לרצועה ולחזק את עבאס כפרטנר לתהליך מדיני. יש הזדמנות לחולל היפוך בפיוס – במקום חיזוק חמאס בגדה המערבית, החזרת השליטה של הרשות ברצועה והמשך החלשת חמאס ברצועה.